

COVID-19 VE EĞİTİM

İNCELEME MAKALESİ

İlhan ÇİÇEK¹, Ahmet TANHAN², Selami TANRIVERDİ³

1 Dr., Batman Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, cicekilhan7272@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0266-86-56.

2 Dr., Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, tanhanahmet3@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4972-8591.

3 Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, selamitanriverdi@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0845-72-19.

Geliş Tarihi: 29.08.2020 Kabul Tarihi: 10.12.2020 DOI: 10.37669/milliegitim.787736

Öz: Covid-19 salgını dünya üzerinde yaklaşık 24 milyon vaka ve 800.000 ölüme sebebiyet vermiştir (29.08.2020). Covid-19 salgını, hayatın birçok alanını olumsuz etkilediği gibi eğitim alanını da derinden etkilediği görülmektedir. Salgından dolayı okulların kapanması, eğitimin temel bileşenleri olan öğrenci, öğretmen ve eğitim sistemini ciddi anlamda etkilediği görülmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkılarak bu çalışmadaki amaç, Covid-19 salgının öğrenci ve öğretmenler üzerindeki etkilerini, öğrenci ve öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin bakış açılarını inceleyen literatürün taranmasıdır. Bu çalışmada anlatı incelenmesi yöntemi kullanılarak araştırmalardaki verilerin bir karşılaştırılması yapılmıştır. İlgili literatür incelendiğinde, yapılan çalışmaların daha çok öğrencilerin Covid-19 salgını süresince verilen uzaktan eğitime ilişkin görüşleri (n= 6, %37.5) ve öğrencilerin Covid-19'dan etkilenme durumları (n=6, %37.5) üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sonuçlar, öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin artış gösterdiği, Covid-19'dan dolayı olumsuz duygular yaşadıkları, sosyal yaşam ritüellerinin değişkenlik gösterdiği, uykusuzluk, depresyon, işsizlik, aşırı stres, korku, endişe ve çabuk sinirlenme gibi olumsuzluklar yaşadıkları saptanmıştır. Öğrencilerin, genel olarak uzaktan eğitime ilişkin hem olumlu hem de olumsuz düşüncelere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalar, genç ve bekâr öğretmenler ile kadın öğretmenlerin depresyon, kaygı ve psikolojik esneklik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca Covid-19 salgını sürecinde öğretmenlerin sosyal medya ve internete daha fazla zaman geçirdikleri, uzaktan eğitim sistemine olumlu yaklaştıkları görülmüştür. Covid-19 salgınından dolayı özellikle ilkokul, ortaokul ve lise kademelerindeki öğrencilerin nasıl etkilendikleri ile ilgili yeni çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 Salgını, Eğitim, Öğrenci, Üniversite Öğrencileri, Öğretmen, Uzaktan ve Çevrimiçi Eğitim

COVID-19 AND EDUCATION

Abstract:

Covid-19 pandemic has resulted nearly 24 million cases and 800.000 deaths in the world (28.09.2020). It is seen that the pandemic affected many fields of life negatively including the field of education profoundly. It is observed that the closure of schools due to the pandemic influenced the education system dramatically and its main components, mainly students and teachers. Based on all these, the aim of this study is to conduct a literature review investigating the effect of the pandemic on students, teachers, and their perspective of distance and/or online education. In this study, a comparison of the data in the studies was made using the narrative analysis method. When the pandemic related literature was reviewed, it was seen that most of the studies generally focused on the students' views about distance and/or online education ($n = 6, 37.5\%$) and the students' psychologically getting affected by the pandemic ($n = 6, 37.5\%$). The pandemic related results show that the students have some negative feelings, high levels of aggressivity, and change in exhibiting their social living rituals. The students also experienced some mental health issues including insomnia, depression, and loss of appetite, extreme stress, fear, anxiety, and nervousness. Based on the literature, the students had both positive and negative thoughts about distance and online education, and the young and single teachers and female teachers have high levels of depression, anxiety, and psychological inflexibility. The review also indicated that the teachers spent more time on social media and the internet compared to pre-pandemic and approached distance and/or online education positively. There is a need to conduct a series of studies to understand how the pandemic affects students from a more contextual and comprehensive perspective.

Key Words: Covid-19 pandemic, Education, Student, Teacher, University Students, Distance and Online Education

Giriş

Dünya sağlık örgütünün Covid-19'u küresel bir salgın olarak ilan ettiği tarihin üzerinden altı ay geçti. Covid-19'un Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından salgın olarak ilan edilmesinden sonra dünyanın 107 ülkesinde ulusal okul kapatma uygulamalarının gerçekleştiği görülmektedir (UNESCO, 2020; WHO, 2020). Covid-19 salgınından dolayı okulların kapanması, beraberinde birçok eğitimsel maliyeti de beraberinde getirmektedir. Ayrıca toplumda endişe ve kaygının oluşmasına sebep olmakta ve özellikle çocuklar ve aileleri için düzensiz ve kesintili eğitim, çocuk bakımı sorunları, ebeveyn ve çocuk ilişkileri üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Daniel, 2020, 3). Covid-19 salgınının eğitimin bütün bileşenleri üzerinde ciddi tahribatlara yol

açabileceği ve salgın sonrasında da bu olumsuzlukların devam edebileceği düşünülmektedir (Tanhan, 2020, 3). Covid-19 salgınının eğitim sistemi üzerindeki olumsuz etkilerinin kestirilmesinin, şu an için zor olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Covid-19 salgını, dünyanın dört bir yanındaki pek çok kişi tarafından hissedilmektedir. Uzaktan/çevrimiçi eğitim sadece ebeveynlerin üretkenliği için değil, aynı zamanda çocukların sosyal yaşamı ve öğrenimi için de büyük bir şoktur. Öğretim metotları, denenmemiş ve benzeri görülmemiş bir ölçekte, uzaktan veya çevrimiçi eğitim yoluyla verilmektedir. Ayrıca bu eğitim sürecinde, öğrenci değerlendirmelerinin çok farklı şekillerde yapıldığı ve bunun bir takım belirsizliklerle yol aldığı görülmektedir. Bu durum eğitimde birçok karmaşanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Burgessve Sievertsen, 2020, 1). Ülkemizde okullar hala kapalı ve örgün eğitime geçip geçmeyeceği ile ilgili yetkililer tarafından kesin bir karar verilmemiştir. Daniel (2020, 2), Covid-19 salgını süresince ve sonrasında eğitimin yönetilmesi için farklı seviyelerdeki öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması, uzaktan eğitim için pratik yaklaşımların geliştirilmesi, müfredatın hazırlanması, periyodik olarak değerlendirmelerin yapılması, Covid-19 sonrasında hazırlık çalışmalarının yürütülmesi ve yararlı kaynakların temin edilmesine dönük ciddi çalışmalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. Türkiye’de Covid-19 salgını sürecinde insanların ruh sağlığını güçlendirmeye dönük çalışmaların (Tanhan vd., 2020, 1) ve insanlara psikolojik destek sağlama minvalinde yeni yöntem ve tekniklerin uyarlanma çalışmalarının yapıldığı görülmektedir (Tanhan, 2020, 2). Ancak, ülkemizde eğitimle ilgili, eğitim sistemini geliştirici çalışmaların ve yeni pratiklerin inşa edilmesi noktasında henüz çalışmaların yapılmadığı gözlemlenmektedir. Covid-19 ve eğitim perspektifinde; Covid-19 salgından eğitimin temel öğeleri olan öğrencilerin nasıl etkilendikleri, yeni eğitim metotlarına bakış açılarının neler olduğu, Covid-19 salgınına nasıl gördükleri, öğretmenlerin bu salgından etkilenme düzeyleri ve yeni normale nasıl baktıkları konusunda sınırlı çalışmaların (Tanhan, 2020, 4) olduğu görülmektedir. Bu konunun önemli bir problem alanı olmaya devam ettiği gözlemlenmektedir. Tanhan ve Strck (2020, 1) yüz yüze buluşmanın zor veya çok verimli olmadığı zamanlar için Online Sesli foto (OSF) yöntemini geliştirmişler. Tanhan (2020, 9-11) OSF yönteminin Türkçeye uyarlama çalışmasını yapıp Covid-19 bağlamında, öğrencilerin salgın sürecini biyo-psikososyal, manevi ve ekonomik açıdan kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörleri öğrencilerin kendi penceresinden araştırmıştır.

Yapılan literatür araştırmasından hareketle bu çalışmanın amacı, Covid-19 salgınının başlangıcından günümüze kadar, ülkemizde Covid-19 ve eğitim bağlamında yapılmış çalışmaların incelenmesidir. Çalışmanın bir diğer amacı, bu zorlu süreçte, araştırmacıların yeni araştırmalar yapmak için Covid-19 salgını döneminde ülkemizde eğitim bağlamında yapılmış çalışmalarını bir arada görme fırsatını yakalamalarına, eğitimin hangi alanlarında eksiklik olduğunu görmelerine ve elde edilen verilere göre araştırma yapmalarına katkı sunmaktır. Ayrıca araştırmacılara bazı önerilerde bulunmaktadır.

Yöntem

Çalışmada anlatı incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Anlatı incelemesi, incelemeye dahil edilen çalışmaların, bulgularının bir ön sentezinin geliştirilmesi ve elde edilen veriler arasındaki ilişkileri karşılaştırmak için kullanılmaktadır (Rodgers vd., 2009, 52-54). Bu çalışma COVID-19 salgınıyla ilgili eğitim alanındaki mevcut literatürün incelenmesidir. Bir üniversitenin veri tabanı kullanılarak, Google scholar elektronik arama motorunda “yeni koronavirus”, “nCoV”, “COVID-19”, “pandemi”, “salgın”, “eğitim”, “öğrenci”, “öğretmen”, “okul” terimleri yazılarak bir arama yapılmıştır. Tarama sonucunda toplam 19 çalışma bulunmuştur.

Makalelerin Seçimi

Bu çalışmada COVID-19’ın eğitim uygulamaları ve eğitimin dinamikleri olan öğrenci ve öğretmenler üzerindeki etkilerini araştıran Türkiye’deki mevcut literatür incelenerek yapılan incelemelerin sonuçları ortaya konmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki kısımda belirtilen ölçütler ışığındaki tarama sonucunda 19 makale bulunmuştur. Bu makalelerden 3’ü genel olarak Covid-19 döneminde verilen eğitime ilişkin yazarların düşüncelerini içerdiğinden, nicel veya nitel herhangi bir veriye dayanmadığından inceleme dışında tutulmuştur. Geriye kalan 16 orijinal/araştırma makalesi incelemeye alınmıştır. Bu incelemede yer alan araştırma sorusu ve araştırma tasarımlarının doğası gereği, verilerin istatistiksel bir meta-analizi mümkün olmadığından, anlatı incelemesi (narrative review) yöntemi kullanılmıştır (Rodgers vd., 2009, 52-54).

İncelemeye konu olan makalelerin yayımlandıkları dergilerin isimleri ve alanları aşağıda sunulmuştur.

Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi (Spor Bilimleri), Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (Sosyal Bilimler), International Journal of Disabilities Sport and Health Sciences (Disiplinler arası), Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi (Sağlık Hizmetleri İlgili Araştırma ve Eğitim), Progress in Nutrition (Sağlık Bilimleri), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Sosyal Bilimleri), Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel (Yönetim, Planlama, Gastronomi Eğitimi), Journal of Current Research on Social Sciences (Sosyal Bilimler), Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi (Spor Bilimleri), Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi (Eğitim ve Sosyal Bilimler), İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi (Sağlık Bilimleri), Medeniyet Sanat Dergisi (Mimarlık ve Sanat Eğitimi), Journal of Awareness (Psikoloji, Eğitim: Disiplinler arası), USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi (Sosyal ve Eğitim Bilimleri).

Makalelerin Temalara Göre İncelenmesi

Literatür taraması sonucunda, çalışmaların çoğunluğunun 6 tanesi (%37.5) öğrencilerin Covid-19 döneminde verilen uzaktan/çevrimiçi eğitime ilişkin görüşlerini içermektedir. Diğer 6 (%37.5) çalışma, Covid-19’un öğrenciler üzerindeki etkisi, 2 (%12.5)

çalışma öğrencilerin Covid-19 ilgili ne düşündükleri, 1 (%6.25) çalışma COVID-19'un öğretmenler üzerindeki etkisi ve son olarak 1 (%6.25) çalışma da COVID-19 sürecinde verilen eğitime ilişkin öğretmen görüşleriyle ilgili bulunmaktadır. Bu 16 makale 5 tema altında incelenmeye çalışılmıştır.

Bu temalar:

1. Covid-19'in öğrenciler üzerindeki etkisi,
2. Öğrencilerin Covid-19'e ilişkin görüşleri,
3. Öğrencilerin Covid-19 döneminde verilen uzaktan eğitime ilişkin görüşleri,
4. COVID-19'un öğretmenler üzerindeki etkisi,
5. COVID-19 sürecinde verilen eğitime ilişkin öğretmen görüşleri şeklinde sıralanmaktadır.

Bulgular

Türkiye'de Covid-19 salgını ve eğitim bağlamında yapılan araştırmaların temalara göre incelenmesinin bulguları aşağıda sunulmuştur.

Covid-19'in Öğrenciler Üzerindeki Etkisi İle İlgili Literatür

Altı çalışma Covid-19'in öğrenciler üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalardan oluşmaktadır (Acar, Mor, Baynaz ve Arslanoğlu, 2020; Kara, 2020; Korkut Gençalp, 2020; Serin ve Koç, 2020; Şahinler, Ulukan ve Ulukan, 2020; Tanhan, 2020).

Tanhan (2020, 12), 127 üniversite öğrencisi ile yaptığı ve yenilikçi nitel bir yöntem olan OSF'u kullandığı çalışmasında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun Covid-19'dan dolayı sosyal yaşam faaliyetlerinin biyo-psikososyal manevi ve ekonomik açıdan kısıtlanmış olduğunu ve bu faaliyetlerinin değişime uğradığını belirtmiştir. Şahinler vd. (2020, 171), 214 üniversite öğrencisine saldırganlık ölçeği uygulamışlardır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin cinsiyet ve yaptıkları spor türüne göre, yıkıcı ve edilgen saldırganlık alt boyutlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, kız öğrencilere göre daha yüksektir. Ayrıca öğrencilerin yaş değişkenine göre saldırganlık görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bir diğer sonuç, öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirme, günlük hayatta kendilerini nasıl hissettikleri ve Covid-19'dan etkilenme düzeyi değişkenleri ile saldırganlık davranışları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Öğrencilerin günlük aktivite süresi arttıkça, saldırganlık seviyelerinin de düştüğü saptanmıştır. Son olarak, spor bilimleri öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin orta seviyede olduğu görülmüştür. Kara (2020, 165-172), Covid-19 sürecinde 2590 öğrenciyle yaptığı araştırmada, genel olarak öğrencilerin Covid-19'a ilişkin olumsuz duygulara sahip oldukları (üzüntülü, huzursuz, öfkeli, endişeli ve korkulu) tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun Covid-19'dan dolayı sosyal yaşam faaliyetlerinin kısıtlanmış ve bu faali-

yetlerinin değişime uğradığı anlaşılmıştır. Çalışmada Covid-19 salgınına yönelik öğrencilerin genel olarak hangi sorunları yaşadıklarına yönelik bir karşılaştırmada, erkek öğrencilerin, uykusuzluk, iştahsızlık ve hiçbir şeyden keyif almama gibi durumları kız öğrencilerden daha çok yaşadığı tespit edilmiştir. Bununla beraber, kız öğrencilerin aşırı stres, korku, endişe, sebepsiz yere ağlama ve çabuk sinirlenme gibi durumları erkek öğrencilerden daha çok yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise, öğrencilerin Covid-19 salgınına ilişkin duygu ve düşünceleri ile öğrencilerin lise sınıf kademeleri arasında da anlamlı farkın ortaya çıkmasıdır. Örneğin, lise 9. sınıfa giden öğrencilerin Covid-19 salgınında, uyku bozukluğu, iştahsızlık, korku, endişe, aşırı stres, hiçbir şeyden keyif alamama gibi problemleri öne çıkarken, lise 12. sınıfa giden öğrencilerde ise sınav kaygısı ve motivasyon düşüklüğünün daha çok ön plana çıktığı saptanmıştır. Acar ve diğerlerinin., (2020, 65), 166 Spor Bilimleri Fakültesi öğrencisinin Covid-19 salgını sırasında kaygı durumlarını inceledikleri araştırmalarında, kızların kaygı puanlarının erkeklerinkinden anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan öğrencilerin yaş, aylık kişisel gelir, evde egzersiz yapma durumu, egzersiz yapma sıklığı, egzersiz süresi, sigara içme alışkanlığı ve virüs haberlerini takip edip etmeme değişkenlerine göre görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yukarıdaki bulgulara bakarak, bu değişkenler açısından kaygı düzeyinin anlamlı bir şekilde farklılaşmamasının bir nedeni olarak, araştırmanın Covid-19 salgının ülkemizde patlak verdiği ilk döneminde yapılmış olmasından kaynaklı olabileceği şeklinde bir değerlendirmede bulunulabilir.

Korkut Gençalp'ın (2020, 1), Covid-19 salgını döneminde ilk ve acil yardım öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve fiziksel aktivite durumlarının değerlendirilmesi başlıklı çalışmasında, öğrencilerin genelde orta düzeyde bir diyet kalitesine sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca sigara kullanmayan öğrencilerin diyet kaliteleri sigara kullananlara göre daha yüksek çıkmıştır. Çalışmanın bir diğer bulgusu, kent merkezinde ikamet eden öğrencilerin diyet kalitesi puanları köy/kasabada ikamet eden öğrencilere göre anlamlı bir şekilde düşüktür. Ayrıca öğrencilerin fiziksel aktivite düzeylerinin çok düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun, sağlıklı bir fiziksel aktiviteye sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu araştırmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinin sağlıklı beslenme alışkanlıklarının geliştirilmesi gerektiği ve fiziksel aktivite düzeylerinin yeterli olmadığını göstermektedir. Bu yüzden Covid-19 salgını boyunca, öğrencilerin fiziksel ve zihinsel sağlığını korumak ve bağışıklıklarını güçlendirmek için evde uygulanabilecek yaşam tarzına yönelik öneriler geliştirilmelidir. Serin ve Koç (2020, 33) araştırmalarında, Covid-19 salgını sırasında evde kalan (N=1064) üniversite öğrencisinin yeme davranışları ve depresyon durumlarını farklı değişkenler açısından incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin yaş, cinsiyet, kendi kendini yalıtma ve evde düzenli fiziksel aktivite gibi değişkenler açısından aralarında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öte yandan üniversite öğrencilerinin yeme davranışı ölçeği alt boyut puanları ile depresyon ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Araştırmanın

sonuçları, Covid-19 salgının üniversite öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ve ruh sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler bıraktığını göstermektedir.

Öğrencilerin Covid-19'a İlişkin Görüşleri İle İlgili Literatür

İlgili literatüre bakıldığında, bu başlık altında iki çalışmanın olduğu görülmektedir (Akyol, 2020; Görgülü Arı ve Hayır Kanat, 2020).

Akyol (2020, 112), turizm bölümünde okuyan öğrencilerle yaptığı nitel araştırma- da, öğrenciler, Covid-19'dan dolayı turizm faaliyetlerinin azalacağını, salgın ile birlikte turizm sektöründe birçok değişimin meydana geleceğini vurgulamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin daha çok Covid-19 salgının zararlarını dile getirmekle beraber, turizm sektörünün kendini yenileme ve teknolojiye yatırım yaparak bu süreç- ten karlı çıkabileceği söylenmiştir. Araştırma, öğrencilerin Covid-19'un genel olarak hayatın birçok yönünü olumsuz etkileyeceğini düşüncesini dile getirdiklerini gös- termektedir. Görgülü Arı ve Hayır Kanat (2020, 459) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, öğrenciler Covid-19'u kolay yayılabilen bir virüs, tüm dünyayı etkileyen ve bir salgın/hastalık şeklinde tanımlamışlardır. Ayrıca Covid-19 salgının ruhsal problemler yarattığını, can kayıplarının yaşanmasına neden olduğunu, insanla- rın sağlığını olumsuz etkilediğini, günlük yaşam biçimlerini etkilediğini ve ciddi top- lumsal boyutlarının olduğunu dile getirmişlerdir. Öğrencilerin Covid-19 ile ilgili öne çıkan bir diğer düşünceleri ise, Covid-19'un bazı devletler tarafından planlanmış ve ortaya çıkartılmış bir virüs olduğudur. Araştırmada öğrencilere yöneltilen Covid-19 salgının nasıl önlenebileceği sorusuna, öğrenciler, Covid-19 salgının bireylerin üzerle- rine düşen kişisel tedbirleri almaları ve devletin gerekli yasal yaptırımları uygulaması ile önlenebileceğini ifade etmişler.

Öğrencilerin Covid-19 Döneminde Verilen Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri İle İlgili Literatür

Covid-19 salgını döneminde, öğrencilerin verilen uzaktan eğitim ile ilgili görüş- lerine ilişkin altı çalışma bulunmuştur (Altun Ekiz, 2020; Bulut ve Eşitti, 2020; Kah- raman, 2020; Keskin ve Özer Kaya, 2020; Pınar ve Dönel Akgül, 2020; Serçemeli ve Kurnaz, 2020).

Bu çalışmaların bütünü öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin düşüncelerini, uzaktan eğitimi nasıl gördükleri ve uzaktan eğitimin örgün eğitimle karşılaştırılmasına dönük algılarını içermektedir. Pınar ve Dönel Akgül (2020, 461) araştırmalarında, ortaokul öğrencilerinin Covid-19 salgını döneminde fen dersinin uzaktan eğitimle verilmesini genel olarak yararlı bulmuşlar ve uzaktan eğitimle konuları tekrar etme şansını ya- kaladıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan öğrenciler, verilen uzaktan eğitimle deney gerektiren konuların birebir işlenmemesini de büyük bir eksiklik olarak değerlendiri- mişlerdir. Uzaktan eğitimin diğer eksikliklerini öğrencilerin sosyalleşmede problem yaşamaları, derslere yeteri kadar motive olamamaları ve derslerin eğlenceli geçme-

mesi olarak sıralamışlardır. Araştırmanın bir diğer sonucu, öğrencilerin büyük bir bölümünün uzaktan eğitim yerine okulda eğitim almayı tercih ettikleri düşüncesini dile getirmeleridir. Altun Ekiz'in (2020, 4) üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini incelediği nitel araştırmada, öğrenciler uzaktan eğitimi, evde eğitim, rahatlık ve kolaylık sağlayan bir sistem, zaman ve mekândan bağımsız eğitim şeklinde tanımlarken adil olmayan bir sistem, uzanarak dinleyebilme, sanal sınıf, stresli bir süreç ve hediye kavramlarına benzetmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun daha önce uzaktan eğitim almalarına rağmen, uzaktan eğitime ilişkin olumsuz düşüncelere sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca üniversitelerin uzaktan eğitim merkezi (UZEM) sistemi üzerinden verilen derslere ilişkin genel olarak öğrencilerin, ödev yapmada problem yaşamaları, videolardaki anlatımın yetersizliği, dikkat ve odaklanma sorunu, internet ve bilgisayarın olmamasından dolayı olumsuz görüş bildirdikleri belirtilmektedir. Öte yandan öğrenciler, UZEM aracılığı ile eğitimi dersleri düzenli takip edebilme şansına sahip olmaları, derslerin düzenli olarak sisteme yüklenmesi, ders içeriklerinin kaliteli olması, zaman ve mekândan bağımsız tekrar izlenebilmesi yönleri ile olumlu değerlendirmişlerdir. Serçemeli ve Kurnaz (2020, 40), üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine ilişkin görüşlerini inceledikleri araştırmada, öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine ilişkin olumsuz görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Bu olumsuzluklar arasında, internete ve öğretmene ulaşamama ve sosyal olarak yalıtılmış hisse kapılma gibi duygular yer almaktadır. Öte yandan öğrenciler, uzaktan eğitim sisteminin kullanımı ile ilgili herhangi bir problem yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Muhasebe dersinin uzaktan verilmesinin, ilgili video kayıtlarının tekrar izlenmesi, esnek eğitim olanağının olması ve zamandan tasarruf sağlaması öğrencilere birçok avantaj sağlamaktadır. Keskin ve Özer Kaya'nın (2020,59), üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geribildirimlerini değerlendirdikleri araştırmalarında, öğrenciler, web tabanlı uzaktan eğitimin teknik bilgi düzeyine katkısının orta düzeyde olduğunu, genel kültüre katkısının düşük olduğunu ve mesleki uygulama becerilerine olumlu etkisinin çok sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, web tabanlı uzaktan eğitimin örgün eğitim kadar etkili olmadığını, öğretim elemanlarıyla iletişim kurmada problem yaşadıklarını, uzaktan eğitimle öğrenilen bilgilerin çabuk unutulduğunu ve eğitim esnasında teknik problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan öğrenciler uzaktan eğitime ilişkin bazı olumlu düşünceler de dile getirmişlerdir. Bu düşünceler, uzaktan eğitimin kendi hızlarında öğrenmeyi sağladığı, bireysel çalışmaya teşvik edici özelliği olduğu, özgür bir şekilde öğrenmeyi arttırdığı ve özgüven duygusunu geliştirmede olumlu katkılar sağladığı olarak sıralanabilir. Araştırmanın bir diğer bulgusu, öğrencilerin gelecekte uzaktan eğitimin kaçınılmaz bir gerçek olduğu şeklindeki düşüncelerini dile getirmeleridir. Kahraman'ın (2020, 51) araştırması, Covid-19 sürecinde uygulamalı derslere ilişkin yani öğrencilerin temel tasarım dersine ilişkin değerlendirmelerini içermektedir. Bu araştırmaya göre, öğrencilerin çoğu Covid-19 salgınından dolayı eğitimlerinin aksa-

diğını, temel tasarım dersi için gerekli malzemelere ulaşmada problem yaşadıklarını ve dersin gerektirdiğı bazı becerileri gerçekleştirmede zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler, uzaktan eğitimin, örgün eğitime göre eğlenceli tarafının daha düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan öğrencilerin temel tasarım dersinin uzaktan eğitimle verilmesine ilişkin bildirimlerinin genel olarak olumlu olduğu, derslere düzenli olarak katılım sağladıkları, çizimleri ve boyamaları yaparken fazla zorlanmadıkları, işlenen konuları yeterli düzeyde anladıkları görülmüştür. Buluk ve Eşitti (2020, 284) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarında, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir kısmının uzaktan eğitim derslerine katılım sağladıkları ve dersleri düzenli olarak takip ettikleri belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, uzaktan eğitim derslerini daha etkili buldukları ve memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç, öğrenme koşulları, verilen destek hizmetleri, uzaktan eğitimin değerlendirme sistemi, programın etkililiğı ve öğrencilerin kişisel uygunlukları, öğrencilerin ders memnuniyeti üzerinde önemli yordayıcılar olarak tespit edilmiştir.

COVID-19'ın Öğretmenler Üzerindeki Etkisi İle İlgili Literatür

Bu başlık altında bir çalışma bulunmuştur. Çiçek, Tanhan, Arslan ve Buluş'un (2020, 1) öğretmenlerin Covid-19 salgınında psikolojik esneksizlik, depresyon ve kaygı düzeylerini inceledikleri araştırmada, psikolojik esneksizlik, anksiyete ve depresyon arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Psikolojik esneksizliğin depresyon ve anksiyetiyi yordadığı saptanmıştır. Psikolojik esneksizlikle birlikte, cinsiyet, yaş, medeni durum, Covid-19 salgını döneminde sosyal medyayı daha fazla kullanma, internete girme durumu ile TV programlarında uzmanları izleme değişkenleri eklendiğinde, depresyon ve anksiyetenin daha güçlü bir şekilde yordandığı bulgular arasındadır. Ayrıca, kadın öğretmenlerin depresyon ve anksiyete düzeylerinin erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, benzer bir şekilde, genç ve bekar öğretmenlerin depresyon ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin yaş, cinsiyet ve medeni durum değişkenleri, psikolojik esneksizliğı anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Son olarak, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla psikolojik esneksizlik yaşadıkları ortaya konulurken, genel olarak evli ve yaşlı olan öğretmenlerin psikolojik esneksizlik düzeyleri daha düşük bulunmuştur.

COVID-19 Sürecinde Verilen Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşleri İle İlgili Literatür

Covid-19 salgını döneminde, verilen uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşleri ile ilgili literatürde bir çalışma bulunmuştur (Kurnaz ve Serçemeli, 2020). Bu çalışma, Kurnaz ve Serçemeli'nin (2020, 263), Covid-19 salgını sürecinde akademisyenlerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe dersine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırma sonuçları, akademisyenlerin uzaktan eğitimi çok fazla benimsemediklerini

göstermiştir. Ayrıca, öğretmen ve öğrenciler arasında yeterli düzeyde bir etkileşim sağlanmaması ve derslerin teorik ve pratik kısımlarının aynı anda sunulmaması, uzaktan eğitim ile ilgili olumsuzluklar arasında sayılmıştır. Diğer yandan akademisyenlerin uzaktan eğitim sisteminin kullanımıyla alakalı herhangi bir yetersizlik yaşamadıkları saptanmıştır. Uzaktan eğitimin verilmesiyle birlikte akademisyenlerin alanlarıyla ilgili teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak daha fazla kaynağa ulaştıkları ve bu durumun mesleki gelişimlerine olumlu etki ettiği belirlenmiştir (Kurnaz ve Serçemeli, 2020, 278). Bu sonuçlar, akademisyenlerin uzaktan eğitim sistemine hazırlıklı olduklarını göstermektedir. Ek olarak, akademisyenlerin uzaktan eğitimin kullanımına hızlı bir şekilde adapte olduklarını, üniversitelerinin alt yapılarının uzaktan eğitim için yeterli olduğu ve hatırı sayılır sayıdaki akademisyenin Covid-19 salgını sonrasında da uzaktan eğitim sistemini kullanmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir (Kurnaz ve Serçemeli, 2020, 278).

Tartışma ve Sonuç

Türkiye’de Covid-19 salgınının eğitim süreçlerini nasıl etkilediği ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok öğrencilerin Covid-19 salgını döneminde verilen uzaktan eğitimle ilgili görüşlerini inceleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların hemen hemen bütünü, üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini ve algılarını inceleyen araştırmalardan oluşmaktadır (Altun Ekiz, 2020; Bulut ve Eşitti, 2020; Kahraman, 2020; Keskin ve Özer Kaya, 2020; Serçemeli ve Kurnaz, 2020). Sadece Pınar ve Dönel Akgül (2020), farklı illerde ikamet eden ortaokul ve lise öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini araştırmışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu eğitim bilişim ağı (EBA) sistemi üzerinden takip ettiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin çoğu Covid-19 salgını sürecinde uzaktan eğitime ilişkin olumlu düşünceler belirtmişler (Altun Ekiz, 2020, 5; Pınar ve Dönel Akgül, 2020, 461). Örneğin Gürcistan’daki uzaktan eğitim sisteminin öğrenciler tarafından hızlı bir şekilde benimsendiği ve öğrencilerin adapte oldukları ortaya çıkmıştır (Basilaia ve Kvavadze, 2020, 1). Sayıları az da olsa bazı öğrenciler, uzaktan eğitime ilişkin olumsuz düşüncelerini dile getirmişler (Serçemeli ve Kurna, 40). Benzer bir şekilde Pakistan’da üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin bakış açılarını inceleyen bir araştırmada, öğrencilerin büyük çoğunluğunun uzaktan eğitimi başaramadığı, teknik ve ekonomik sorunlar nedeniyle internete erişimde güçlük yaşadıkları, öğretmenle yüz yüze etkileşim eksikliğinin büyük bir problem olarak algıladıkları görülmüştür (Muhammed ve Kainat, 2020, 45). Covid-19 salgını döneminde bazı öğrenciler, uzaktan eğitimin, özellikle uygulamalı derslerin pekiştirilmesinde çok yetersiz kaldığını ve malzeme temin etmede problem yaşadıklarını belirtmişlerdir (Kahraman, 2020, 52; Keskin ve Özer Kaya, 2020, 65; Tahan, 2020, 12). İlgili literatüre bakıldığında, Covid-19 salgınında, öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin tutumların cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Erkek öğrencilere göre, kız öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin memnuniyet düzeylerinin düşük olduğu ve uzaktan eğitim derslerini daha az etkili buldukları ortaya çıkmıştır (Buluk ve Eşitti, 2020, 278).

Literatür taramasının bir diğer sonucu, Covid-19 salgınının öğrencilerinin, saldırganlık (Şahinler vd., 2020, 171), uykusuzluk, endişe ve korku (Kara, 2020, 172), kaygı (Acar vd., 2020, 65), fiziksel aktivite (Korkut Gençalp, 2020, 1) ve ruh sağlığını olumsuz etkilediğidir (Serin ve Koç, 2020, 33; Tanhan, 2020, 12). Genel olarak Covid-19 salgından kız öğrencilerinin daha fazla olumsuz etkilendikleri, kaygı düzeylerinin erkeklerinkine göre daha yüksek çıktığı, aşırı stres, endişe ve çabuk sinirlenme davranışlarının daha yaygın olduğu söylenebilir (Acar vd., 2020, 66; Kara, 2020, 174). Covid-19 salgınında Türkiye’de yapılan araştırmalardan ortaya çıkan sonuçlar gibi Zambia’daki araştırma sonuçları da lise son sınıf öğrencilerinin en fazla yaşadıkları olumsuzluklar arasında sınav kaygısı ve derslerde başarısız olma olarak karşımıza çıkmaktadır (Acar vd., 2020, 65; Sintema, 2020, 3). Ayrıca, benzer bir çalışmada öğrencilerin kaygı durumlarının yüksek olduğu saptanmıştır (Acar vd., 2020; Cao vd., 2020, 1). Bu sonuçlar Covid-19 salgının birçok ülkede öğrenciler üzerinde benzer sonuçlar doğurduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğrenciler, Covid-19’u tanımlarken daha çok olumsuz betimlemelerle dile getirmişler (Görgülü Arı ve Hayır Kanat, 2020, 468). Covid-19’un psikolojik sorunlar yarattığı, hayatın birçok alanında olumsuzluklar meydana getirdiği, insanların birçok alışkanlığını değiştirdiği, insanların ölümüne sebebiyet verdiği ve gelecekte toplumsal değişimler üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir (Akyol, 2020, 114; Görgülü Arı ve Hayır Kanat, 2020, 459). Genellikle Covid-19 salgını, herkesi etkileyen, salgın ve hastalık olarak tanımlanmıştır (Görgülü Arı ve Hayır Kanat, 2020, 468). Covid-19’a ilişkin bu tanımlamalar, öğrencilerin Covid-19 salgını hakkında hala bilgi eksiklerinin olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin Covid-19 salgını hakkındaki bilgi kaynaklarına ilişkin yeni araştırmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Covid-19 salgını, öğretmenlerin depresyon ve kaygı durumlarını yükselttiği, onların sosyal medyada daha fazla zaman geçirmelerine yol açtığı ve TV’lerde Covid-19 salgını ile ilgili uzmanların görüşlerini takip etmeleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, genç ve bekar öğretmenler ile kadın öğretmenlerin yüksek psikolojik esneksizlik, depresyon ve kaygı yaşadıkları belirlenmiştir (Çiçek vd., 2020, 4). Öte yandan öğretmenler, uzaktan eğitim sisteminin, kendilerini geliştirmede fırsatlar yarattığını, sistemi kullanmada problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca uzaktan eğitimle ilgili olarak üniversitelerin alt yapıları yeterli donanıma sahiptir. Ancak, akademisyenler uzaktan eğitimde derslerin uygulamalı ve teorik kısımlarını aynı anda vermede problem yaşadıklarını belirtmiştir. Bu durum, uzaktan eğitim ile ilgili yeni çözümlerin ve pratik adımların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir (Kurnaz ve Serçeli, 2020, 278).

Sonuç olarak Covid-19 salgını boyunca, ülkemizde salgının eğitimin öğeleri (öğrenci, öğretmen, eğitim sistemi) üzerinde yeterli düzeyde olmasa da bazı çalışmaların yapıldığını görmekteyiz. Çalışmaların çoğunun üniversite öğrencileri üzerinde ve uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini incelemeye dönük olduğudur. Çalışmaların eğiti-

min diğer kademelerinde çok sınırlı kaldığı, özellikle Covid-19 salgınının öğretmenleri nasıl etkilediği konusunda literatürde Türkiye’de sadece bir çalışmaya rastlanmıştır. Literatür incelemesinde, uzaktan eğitim sisteminin öğrenciler tarafından benimsendiği, takip edildiği ve uzaktan eğitim sisteminde öğrencilerin kendilerini daha özgür hissettikleri saptanmıştır. Ayrıca öğrenciler, uzaktan eğitimin gelecekte de devam edeceği öngörüsünde buldukları görülmüştür.

Öneriler

Aşağıda alanda çalışan uzman ve araştırmacılar için bazı öneriler sunulmuştur. Alanda çalışan uzmanların Covid-19 salgını ile ilgili daha geniş öğrenci ve öğretmen nüfusu üzerinde çalışmalar yapmaları yerinde olacaktır. Ayrıca bazı araştırmacıların önerdiği gibi yenilikçi ve katılımcıları çok az yönlendiren veya hiç yönlendirmeyen Online Seslifoto (OSF) yöntemi daha fazla katılımcı tarafından ve farklı eğitim düzeylerinde kullanılabilir. Salgın döneminde öğrencilerin evde yalıtıma maruz kaldıklarından dolayı yaşamları muhtemel psikolojik problemlerle baş etmeleri için önleyici tedbirlerin alınmasına dönük psiko-eğitim programların hazırlanması, Covid-19 salgınının farklı kademelerdeki öğrencileri üzerindeki etkilerinin araştırılması ve Covid-19 salgını nasıl gördüklerine ilişkin araştırmaların yapılması önerilebilir. Ülkemizde Covid-19 salgınının eğitim ve temel öğeleriyle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, Covid-19’un öğretmenler üzerindeki etkisi ve Covid-19’a yönelik bakış açılarıyla alakalı yok denecek kadar az sayıda araştırmanın olduğu görülmektedir. Bu bilgi doğrultusunda değişik psikolojik açılardan Covid-19 salgınının öğretmenler üzerindeki etkisini incelemeye yönelik ve öğretmenlerin Covid-19’u nasıl gördükleri ile ilgili araştırmaların yapılması yerinde olacaktır. Özellikle bu süreçte eğitime erişimde çok problem yaşayan ve daha fazla sosyo-psikolojik problemler yaşamları muhtemel özel eğitime muhtaç öğrencilerle ilgili çok boyutlu araştırmaların yapılması ve eğitime daha kolay erişebilmeleri noktasında projelerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça

- ACAR, Kürşat, MOR, Ahmet, BAYNAZ, Kadir ve ARSLANOĞLU, Erkal (2020). “An Investigation on Anxiety States of Students in Faculty of Sport Sciences During COVID-19”, **International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences**, 3(1), ss. 66-73.
- AKYOL, Ceyhun (2020). “Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Covid-19 Salgınına Yönelik Görüşleri”, **Journal of Gastronomy Hospitality and Travel**, 3(1), 112-121.
- ALTUN EKİZ, Meryem (2020). “Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Karantina Dönemindeki Uzaktan Eğitim İle İlgili Görüşleri (Nitel Bir Araştırma)”, **Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi**, 2 (Özel Sayı 1), ss. 1-13.
- BASILAI, Giorgi ve KVAVDZE, David (2020). “Transition to online education in schools during a SARS-CoV-2 coronavirus (COVID-19) pandemic in Georgia”, **Pedagogical Research**, 5(4), ss. 1-9.

- BURGESS, Simon ve SIEVERTSEN, HansHenrik (2020). "Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education" **VoxEu.org**, 1.
- CAO, Wenjun., FANG, Ziwei., HOU, Guoqiang, HAN, Mei, XU, Xingrong., DONG, Jiaxin ve ZHENG, Jianzhong(2020). "The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China", **Psychiatry Research**, 112934.ss. 1-5
- ÇİÇEK, İlhan, TANHAN, Ahmet., ARSLAN, Gökmen ve BULUS, Metin (2020).(İnceleme altında/ manuscript under review). "Psychological Inflexibility Predicts Depression and Anxiety during COVID-19: Acceptance and Commitment Therapy Perspective". **doi: 10.13140/RG.2.2.32134.19526**.
- DANİEL, Sir John (2020). "Education and the COVID-19 pandemic", **Prospects**,ss. 1-6.
- GÖRGÜLÜ ARI, Aslı ve HAYIR KANAT, Meryem (2020). "Covid-19 (Koronavirüs) Üzerine Öğretmen Adaylarının Görüşleri", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı),ss. 459-492.
- <https://en.unesco.org/themes/education-emergencies/coronavirus-school-closures.>,"UNESCO (2020). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. **COVID-19 educational disruption and response.**" Erişim tarihi: 27 Ağustos 2020.
- <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-mission-briefing-on-covid-19>, "WHO (2020). "**WHO Director-General's opening remarks at the Mission briefing on COVID-19**"., Erişim tarihi 2 Ağustos 2020.
- KAHRAMAN, Mehmet Emin (2020). "COVID-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği", **Medeniyet Sanat Dergisi**, 6(1), ss. 44-56.
- KARA, Yunus (2020). "Pandemi Sürecindeki Öğrenci Deneyimleri: Bakırköy İlçesi Örneği", **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 7(7), ss. 165-176.
- KESKİN, Merve ve ÖZER KAYA, Derya.(2020). "COVID-19 Sürecinde Öğrencilerin Web Tabanlı Uzaktan Eğitime Yönelik Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi", **İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 5(2),ss. 59-67.
- KORKUT GENÇALP, Deniz (2020). "COVID-19 Salgını Döneminde İlk ve Acil Yardım Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları ve Fiziksel Aktivite Durumlarının Değerlendirilmesi", **Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi**, 1(1), ss. 1-15.
- KURNAZ, Ersin.,& SERÇEMELİ, Murat (2020). Covid-19 pandemi döneminde akademisyenlerin uzaktan eğitim ve uzaktan muhasebe eğitimine yönelik bakış açıları üzerine bir araştırması. **Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi**, (3), ss. 262-288.
- MUHAMMED, Adnan ve KAINAT, Anwar(2020). "Online Learning amid the COVID-19 Pandemic: Students' Perspectives", **Online Submission**, 2(1), ss. 45-51.
- PINAR, Mehmet Ali ve DÖNEL AKGÜL, Güldem. (2020). "The Opinions of Secondary School Students about Giving Science Courses with Distance Education during the Covid-19 Pandemic", **Journal of Current Researches on Social Sciences**, 10(2),ss. 461-486.

- RODGERS, Mark, SOWDEN, Angele, PETTICREW, Mark, ARAÍ, Lisa, ROBERTS, Helen, BRIT-TEN, Nicky ve POPAY, Jennie(2009). "Testingmethodological guidance on theconduct of narrativesynthesis in systematicreviews: effectiveness of interventionstopromotesmoke alarm ownershipand function", *Evaluation*, 15(1),ss. 49-73.
- SERÇEMELİ, Murat ve KURNAZ, Ersin (2020). "Covid-19 Pandemi Döneminde Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Ve Uzaktan Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açılı Üzerine Bir Araş-tırma", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(1), ss. 40-53.
- SERİN, Emre ve CAN KOÇ, Mustafa (2020). "Examination of the eating behaviours and depressi-on states of the university students who stay at home during the corona virus pandemic in terms of different variables", *Progress in Nutrition*, 22(1),ss. 3-43
- SINTEMA, Edgar John (2020). "Effect of COVID-19 on the performance of grade 12 students: Implicationsfor STEM education", *EurasiaJournal of Mathematics, ScienceandTechno-logyEducation*, 16(7), ss. 1-6.
- ŞAHİNLER, Yunus, ULUKAN, Mahmut ve ULUKAN, Hasan (2020). "Covid-19 Sürecinde Fi-ziksel Aktivite Yapan Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), ss. 171-184.
- TANHAN, Ahmet ve STRACK, Robert William (2020). "Online Photovoice To Explore and Ad-vocate for Muslim Biopsychosocial Spiritual Wellbeing and Issues:Ecological Systems Theory and Ally Development", *Current Psychology*,ss. 1-16. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00692-6>.
- TANHAN, Ahmet. (2020). "COVID-19 sürecinde online seslifoto (OSF) yöntemiyle biyopsiko-sosyal manevi ve ekonomik meseleleri ve genel iyi oluş düzeyini ele almak: OSF'nin Türkçeye uyarlanması. [Utilizing onlinephotovoice (OPV) methodologytoaddressbi-opsychosocialspiritualeconomicissuesandwellbeingduring COVID-19: Adapting OPV toTurkish.]", *TurkishStudies*, 15(4), 1030-1086.
- TANHAN, Ahmet.,YAVUZ, Kasım Fatih, K, YOUNG, John Scot, NALBANT, Ahmet, ARSLAN, Gökmen., YILDIRIM, Murat, ULUSOY, Sevinç, GENÇ, Emel, UĞUR, Erol ve ÇİÇEK, İl-han (2020). "A Proposed Framework Based on Literature Review of Online Contextual Mental Health Services to Enhance Wellbeinga nd Address Psychopathology during CO-VID-19", *Electron J Gen Med.* 17 (6), ss. 1-11.